

GABRIEL ȘTREMPEL

Catalogul manuscriselor românești, B.A.R., 1—1600

Editura științifică și enciclopedică, București, 1978, 420 p.

Așteptat, ca de altfel orice lucrare de valoare culturală națională, cu un deosebit interes de către toți cercetătorii literaturii române vechi, primul volum din *Catalogul manuscriselor românești* ne înfățișează o restituire demnă de toată atenția, scopul autorului fiind acela de-a iniția elaborarea unui Corpus al tuturor manuscriselor românești vechi din țara noastră. În acest prim volum, Gabriel Ștrempele prezintă, în cuprinsul a circa 400 de pagini, un număr de 1600 manuscrise românești din fondul Bibliotecii Academiei Republicii Socialiste România.

Așa cum ni se înfățișează, lucrarea reprezintă o *carte-document*, depășind cu mult accepțiunea de simplu catalog, pentru că este o restituire competent stabilită a trudei culturale (care încă nu este cunoscută așa cum ar trebui și merita să fie cunoscută) a zeci și sute de dascăli, monahi, dieci, preoți și grămăticii în postura medievală de învățați propovăduitori, adică de militanți culturali, care le-au scris și răspândit în primul rînd pentru a ne afirma și susține limba și dreptul la cultură, iar pe urmă, în contextul realităților istorice, pentru a suplini, sfidînd oarecum prin numărul, importanța și circulația lor, lipsa sau activitatea neîndestulată a tiparului într-o serie de ținuturi și în anumite perioade ale evului românesc.

În felul ei, cartea este o bibliografie românească. Reține cu deosebire atenția istoricilor, filologilor și bibliologilor români, evident alături de informația de proporții ce-o oferă, prin metoda de lucru folosită în descrierea textelor. Ni se înfățișează și propune în cuprinsul prezentării analitice științifice a manuscriselor un model concentrat (interesînd paginația, conținutul general, mărturiile copiștilor, grafia și proveniența fiecărui text), ușor accesibil, la care, în ce ne privește, subscriem, deoarece vedem în el forma academică cea mai potrivită în prezentarea textelor manuscrise din întreaga țară, care pe urmă să îngăduie elaborarea Corpus-ului național.

Cartea lui Gabriel Ștrempele constituie astfel o premieră, valoarea științifică alăturînd-o inestimabilei *Bibliografii românești vechi* (ce cuprinde tipăriturile noastre apărute între 1508—1830) scrisă de Ioan Bianu, Nerva Hodoș, Dan Simionescu. Analogia, îndreptățită și firească, credem, oricărui bibliolog, dovedește și ea necesitatea cunoașterii cărții de către toți acei care studiază limba, literatura și istoria românească, indiferent că realizează sinteze ori lucrări mai restrînse, manuscrisele provenind din toate ținuturile românești. Din Țara Crișurilor ne sînt prezentate un număr de 22 manuscrise. Dintre ele, 14 texte au fost donate Bibliotecii Academiei la sfîrșitul veacului trecut de către Vasile Mangra. Ne-a reținut cu deosebire atenția volumele (trei la număr) conținînd cercetările întreprinse de istoricul Nicolae Densușianu în cursul anului 1878 la Oradea, a căror rezumat l-a publicat în 1880 în *Analele Academiei Române*.

O parcurgere recentă a lor (în septembrie a.c.) ne-a prilejuit notarea unor deosebiri și amănunte, inedite pînă acum, surprinse în cercetarea lui N. Densușianu. Dată, de pildă, opiniile istoricului asupra manuscrisului unuia din cele mai vechi texte dramatice românești: *Occisio Gregorii in Moldavia Vodae tragedie expressa*. În lucrarea tipărită, în 1880, îl consideră „manuscris anonim” lucrat „în epoca de la 1777—1780”. Prima impresie, cea de la fața locului, a istoricului diferă însă, în notele sale manuscrise de la Oradea observînd că scrisul este al lui Samuil Vulcan și „este probabil că și opera este a dînsului cu atît mai mult că tragedia aceasta se afla dimpreună cu alte cărți ale episcopului sub o bandă (de hîrtie—FD) pe care însemnase dînsul cu mina proprie: *Epistolae, Versus, Obiceliones et Tragedia*” (B.A.R., Ms. rom. 397, f. 74). Nu se știa, de asemeni, pînă în prezent că N. Densușianu a văzut și înregistrat, cel dintîi, importantul manuscris al lui Samuil Vulcan, cunoscut în literatura epocii luminilor sub numele de *Tratat despre vindecarea morburilor poporului de la țară* (v. studiul lui Pompiliu Teodor, în *Fragmentariul iluminist*, p. 241).

Il descria astfel: „Un manuscris românesc, parte cu caractere cirilice, parte cu latine, fără titlu, care s-ar putea suplini astfel: *Carte de medicină pentru țărani, cu privire la morburile de care suferă dinșii*. În folio 256 l., Ms. autograf de Samuil Vulcan.” (B.A.R., Ms. rom. 397, f. 62). În fine, alături de alte date, N. Densușianu mai înregistrează prezența în 1878 la Orădea a unui „*Catehism despre năravuri pentru sătean*”, în folio, 95 p., considerându-l tot un manuscris autograf al episcopului Samuil Vulcan, pe care de asemeni nu l-a cuprins în studiul publicat în *Analele Academiei*, iar în 1923 Iacob Radu nu l-a mai găsit, răminind astfel inedit.

Am făcut această paranteză în cadrul prezentei note bibliografice, deoarece dezvăluirile aduse (interesante, credem, pentru cercetătorii iluminismului românesc) ne-au fost prilejuite și ușurate chiar de apariția cărții lui Gabriel Ștrempel, dovădindu-se în mod concret utilitatea deosebită a acestui instrument de lucru.

Așteptăm cu același interes apariția volumelor următoare ale acestei lucrări.

FLORIAN DUDAȘ

ION LUNGU,

Școala ardeleană, mișcare ideologică națională iluministă,

Editura Minerva, București, 1978, 505 p

Cercetător cu vechi state de serviciu în cercetarea iluminismului românesc, Ion Lungu își publică în Editura Minerva rezultatele unei cercetări de peste un sfert de secol, veritabilă sinteză a ideologiei *Școlii ardelenice*, așa după cum își propune și autorul în capitolul introductiv și îndeplinit în cea mai mare parte.

Exegeza cercetătorului clujean debutează cu o severă analiză a literaturii dedicate *Școlii ardelenice* și iluminismului românesc în general, cit și a pozițiilor *pro* și *contra* a unor istorici și oameni de cultură, față de școala transilvăneană. Ceea ce este remarcabil în atitudinea autorului este sinceritatea față de opera unor cercetători, dar și a sa însăși, impunându-și o reexaminare critică a propriilor investigații „... nu din considerente subiective, conjuncturale, nici pentru a relativiza concluziile anterioare, ci în lumina exigențelor obiective ale procesului de cunoaștere”. Și este firesc, avînd în vedere explozia de lucrări dedicate iluminismului românesc, Ion Lungu consemnînd numele a nu mai puțin de 39 cercetători consacrați, specializați, sau care s-au ocupat numai tangential de această problematică în ultimele două decenii.

De formație filosof, fost student al lui Lucian Blaga, autorul abordează ideologia *Școlii ardelenice* situîndu-se deschis pe pozițiile materialismului dialectic și istoric în interpretarea mișcării de idei a epocii. Primul deziderat al cărții îl constituie — cum era și firesc — definirea locului și rolului *Școlii ardelenice*, ca mișcare ideologică în istoria culturală și a ideilor din Transilvania și a întregii țări, apoi raporturile ei cu mișcarea ideologică europeană „... fără concesiilor față de teoria «filiației de idei»...”, cum își propunea autorul în capitolul introductiv. În fine, al treilea deziderat îl constituie cercetarea moștenirii culturale a *Școlii ardelenice*, firește o valorificare critică și nu o preluare a ei nediferențiată. Structura echilibrată a cărții, analiza sistematică și energică, nervul stilului, precizia și competența interpretării textelor nu poate însă acoperi unele lacune: limitarea exegezei unei *mișcări* ideologice *naționale* la scrierile a patru corifei, indiferent de valoarea acestora, expedierea raporturilor dintre *Școala ardeleană* și unele forme ale iluminismului european, altele decît cele austriece și franceze, etc., iar sfîrșitul brutal al cărții ne îndeamnă să suspectăm unele cauze subiective, o limitare arbitrară și fără sens a spațiului tipografic din partea editurii. De asemenea, se resimte lipsa concluziilor autorului.

Oricum, sinteza ideologiei *Școlii ardelenice* realizată de Ion Lungu reprezintă încă un pas spre sinteza monografică exhaustivă anunțată deja de Editura Minerva.

GHEORGHE GORUN